

Samenvatting onderzoek naar de rol van pedagogisch medewerkers op peuterspeelzalen in achterstandswijken

Sociaal Werk Nederland heeft door vier studenten (Isabelle de Beere, Nina Smaling, Floor Links en Ezra van Terwisga) van de Hogeschool Utrecht onderzoek laten doen naar de rol van pedagogisch medewerkers (pm'ers) in peuterspeelzalen in achterstandswijken¹. Uit het onderzoek komt naar voren dat de rol van pm'ers in peuterspeelzalen waar veel sociaal kwetsbare kinderen komen omvangrijker en complexer is en meer vraagt dan alleen het pedagogisch werk. Pm'ers in deze wijken voeren naast hun pedagogische functie ook taken van sociaal werkers uit.

Problemen in achterstandswijken

Peuterspeelzaalmedewerkers in achterstandswijken krijgen in de praktijk te maken met gezinnen waar veel en vaak zware problemen spelen op uiteenlopende levensgebieden. Armoede, criminaliteit, verslavingsproblemen, relatieproblemen en werkloosheid komen veel voor. Vaak is er sprake van een laag opleidingsniveau, laaggeletterdheid en een klein netwerk of isolatie. Bovendien zijn er doorgaans veel verschillende culturen in de wijk.

'Vader dronk heel veel, woonde om de hoek maar niet meer bij moeder. Ze hadden nog wel contact met elkaar maar dat verliep vrij problematisch omdat vader op sommige dagen gewoon te veel op had. Daar kwam toen ook hulpverlening bij kijken, onder anderen de wijkagent. Moeder die helemaal overstuur bij ons komt, kinderen die langer blijven omdat de situatie thuis niet veilig genoeg is. Dat zijn wel dingen waar wij mee te maken krijgen.'

(pm'er in een interview)

Begeleiding van sociaal kwetsbare kinderen vraagt veel van pm'ers

Pedagogisch medewerkers moeten in hun dagelijks werk met deze uitdagingen omgaan. Dit vraagt veel van hen, en daar zijn zij zich bewust van. 65% van de respondenten geeft aan problemen tegen te komen bij het begeleiden van sociaal kwetsbare kinderen en hun ouders. Bij het begeleiden van kinderen stuit 10% van de pm'ers dagelijks op problemen, 22% wekelijks. Bij het begeleiden van ouders liggen deze percentages nog hoger: 15% heeft dagelijks problemen, 24% wekelijks.

Met welke problemen krijgen pm'ers dan concreet te maken? - Peuters op de peuterspeelzaal in deze wijken hebben vaak een taal- en ontwikkelingsachterstand; ze uiten zich verbaal moeilijk, spreken soms de Nederlandse taal nog helemaal niet. Pm'ers nemen hun toevlucht tot handen-en-voeten-werk, pictogrammen en zang. Zij praten in korte zinnen en met veel herhaling.

¹ Aan het onderzoek hebben pedagogisch medewerkers meegedaan die werken in peuterspeelzalen in achterstandswijken. 100 pm'ers hebben een digitale vragenlijst ingevuld en met acht van hen zijn verdiepende interviews gehouden.

Daarnaast hebben kinderen ook gedragsproblemen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om onbegrip voor spel, het tonen van ongewenst gedrag, het vragen van negatieve aandacht en het moeite hebben met structuur.

'Je ziet dat er soms een stukje taal ontbreekt. En dat ze ook niet helemaal weten hoe je met anderen omgaat. Misschien omdat ze dat thuis anders gewend zijn. Daarnaast zie je kinderen binnenkomen die weinig aandacht krijgen, of er verwaarloosd uitzien. Dat zijn allemaal dingen waar we op letten.'

(pm'er in een interview)

Maar niet alleen het werken met deze kinderen, ook de omgang met de ouders is een uitdaging. Ook hier is taal een groot probleem. Ouders beheersen het Nederlands vaak slecht, waardoor communicatie moeilijk is en gesprekken over bijvoorbeeld opvoeding of problemen nauwelijks mogelijk zijn. Pm'ers anticiperen hierop door een tolk in te zetten, handen-en-voeten-werk te gebruiken en door brieven aan te passen aan het niveau van deze ouders. Dit vraagt veel extra tijd en geduld.

Pm'ers geven ook aan moeite te hebben ouders überhaupt te bereiken. Ouders nemen moeilijk hulp aan, zien de ernst van problemen niet in of zijn gesloten over de thuissituatie. Dit probleem wordt door het ontbreken van een gezamenlijke taal nog versterkt.

'Er wordt thuis niet gepuzzeld, er wordt niet voorgelezen, er wordt niet samen met hem gespeeld. Moeder heeft zoets van: daarom breng ik hem toch hier? Doen jullie dat maar.'

(pm'er in een interview)

Onwetendheid van ouders is een ander probleem. Ouders weten bijvoorbeeld weinig over opvoeding, over de ontwikkeling van hun kind en waar zij hulp moeten zoeken. Ook hier maakt het taalprobleem het extra lastig. De onwetendheid zorgt er ook voor dat veel ouders uit deze groep huiverig zijn voor instanties. Ze zijn bijvoorbeeld bang voor dossieropbouw of vrezen dat hun kind een 'label' krijgt als zij gebruikmaken hulpverlening. Pm'ers zijn dan heel voorzichtig in hun contact met ouders om de vertrouwensband niet te beschadigen; bijvoorbeeld bij het uitspreken van hun zorgen over een kind.

'Ouders komen niet opdagen op afspraken. Je verwijst kinderen door naar logopedie: doen ze ook niet. En ja, we weten niet of het onwil is of dat het niet lukt of zo.'

(pm'er in een interview)

Tenslotte zijn er een aantal overige problemen die het werken in achterstandswijken voor pm'ers lastig maken.

Een van deze problemen is het tijdgebrek. Medewerkers geven aan te weinig tijd te hebben voor alle taken. Met meerdere zorgkinderen op een groep, kinderen die gedragsproblemen tonen, de taal niet goed beheersen of veel aandacht vragen, is het

lastig om het programma uit te voeren. Er is vooral behoefte aan extra handen op de groep. Daarnaast zijn er meer taakuren nodig, deels nemen medewerkers dan werk mee naar huis.

'Met z'n tweeën heb je zestien peuters, dus dat moet te doen zijn, zou je denken. Maar als er vijf tussen zitten die extra aandacht vragen en extra begeleiding, dan is het een ander verhaal. En dan heb je ook kinderen uit gezinnen waar het veel beter gaat, die moet je uitdaging kunnen bieden. Dus ben je continu aan het zoeken en aan het verdelen van 'hoe kunnen we iedereen bieden wat die nodig heeft?'

(pm'er in een interview)

'Ik doe veel thuis, dus mijn werkweek ziet er niet uit als de werkweek conform de uren van mijn contract. Je doet het echt met liefde en passie.'

(pm'er in een interview)

Ook de samenwerking met andere organisaties en partners in de wijk wordt nog als problematisch beschouwd. Pm'ers hebben hier wel behoefte aan, maar missen korte lijnen. Er is weinig onderling overleg, waardevolle informatie die beschikbaar is bij een andere instantie wordt niet altijd gedeeld. Pm'ers weten soms niet wie ze kunnen benaderen, hoe ze in contact kunnen komen met andere instanties en hoe ze dat gesprek vervolgens moeten voeren. Kennis van de sociale kaart en hoe deze te gebruiken is nodig voor het uitvoeren van hun dagelijks werk in deze wijken, maar lijkt vaak niet voldoende aanwezig.

Taken van sociaal werkers

Uit het onderzoek blijkt dat het werk van pedagogisch medewerkers in peuterspeelzalen in achterstandswijken meer is dan alleen het pedagogische werk. Omdat de kinderen te maken hebben met taal- en ontwikkelingsachterstanden en vaak met gedragsproblemen kosten veel dagelijkse bezigheden extra tijd en aandacht. Pm'ers moeten veel uitleggen aan kinderen, waarbij zij korte zinnen gebruiken en veel herhalen.

Ook in de omgang met de ouders voeren pm'ers veel extra taken uit. Zij helpen bijvoorbeeld ouders met het invullen van formulieren, verwijzen door naar hulp en leggen dit aan ouders uit. Zij besteden veel tijd aan het beantwoorden van uiteenlopende vragen van ouders. Ze ondersteunen ouders in opvoedingsvragen en geven ouders uitleg over dingen als voeding en verzorging van hun kinderen. Om communicatie überhaupt

mogelijk te maken wordt vaak een tolk ingeschakeld of een collega die de taal van de ouder spreekt.

'Heel veel ouders nemen je in vertrouwen; ze zien je echt als een soort maatschappelijk werker. Ze komen bijvoorbeeld met brieven van de school van een ander kind, zo van "wil je mij even helpen?". En dan zeggen mensen tegen me "je moet ook je grenzen bewaken", maar soms kan dat niet.'

(pm'er in een interview)

'Ik denk dat ik wel een andere rol heb, want er wordt veel meer gevraagd van mij op het gebied van zorg. Contact leggen met professionals, verslaglegging, bellen, mailen, contact zoeken, navragen, bij gezinnen thuis langsgaan, gesprekken hier, zorgdocumenten bijhouden. Dat komt er allemaal bij als je in deze wijk werkt.'

(pm'er in een interview)

Wat hebben ze nodig?

Pm'ers die op een peuterspeelzaal in een achterstandswijk werken hebben specifieke kennis en kunde nodig. Zo noemen zij desgevraagd zelf een aantal competenties die aanvullend op van een pedagogisch medewerker nodig zijn voor het werken in een achterstandswijk. Dat zijn bijvoorbeeld respect vóór en interesse in andere culturen, vindingrijkheid en geduld. Als onmisbaar voor het werken met sociaal kwetsbare gezinnen zien zij werkervaring. Waar de gevolgde opleidingen een basis vormen wordt praktijkervaring als vereiste genoemd om dit werk in deze wijken goed te kunnen uitvoeren.

Er blijken echter ook vaardigheden nodig te zijn die niet onder het functieprofiel van pedagogisch medewerker vallen. Het gaat hierbij vooral om competenties die overeenkomen die van sociaal werkers. Op dit gebied voelen pm'ers zich minder goed toegerust. Zij geven aan behoefte te hebben aan meer theorie en training over de omgang met de specifieke doelgroep waarmee zij dagelijks te maken hebben. Ook missen zij betere kennis en vaardigheden over de omgang met ouders, waaronder ook nadrukkelijk gesprekstechnieken. Tenslotte willen zij graag beter inzicht hebben in wat er in de wijk speelt, en hebben zij behoefte aan een goed netwerk in de wijk: bij welke partners kun je terecht, hoe kom je ermee in contact.

Naast aanvullende kennis en vaardigheden is er nadrukkelijk behoefte aan een duidelijk omschreven takenpakket dat aansluit op het werken in achterstandswijken. Zodat er

helderheid is over wat er van je verwacht wordt, en waar de grenzen liggen. Tenslotte geven pm'ers aan dat er ook (meer) begrip en waardering nodig zijn.

'Het contact met ouders, kennis over de ontwikkeling van kinderen, hoe je externe contacten kunt leggen; al die competenties zijn ontzettend belangrijk in het werkveld. Dat komt iedere dag terug en dan is het wel belangrijk dat je goed weet wat je moet doen en wat er van je verwacht wordt.'

(pm'er in een interview)

Ondersteuning door omgeving voor verbetering vatbaar

Pm'ers voelen zich vooral ondersteund door hun eigen collega's en organisatie. 55% van hen is tevreden met de ondersteuning die zij ervaren door hun eigen organisatie, 80% ervaart (ook) goede ondersteuning door collega's. Dat ligt anders bij de ondersteuning die pm'ers ervaren van buiten de eigen organisatie. 68% zegt dat de ondersteuning door ouders en door het netwerk rond het kind en ouders voor verbetering vatbaar is, 78% zegt dit (ook) over ondersteuning door andere organisaties in de wijk. 5-10% geeft zelfs aan hier géén ondersteuning te ervaren.

Het peuterspeelzaalwerk in achterstandswijken vormt een belangrijk onderdeel van de sociale basisvoorzieningen in deze wijken. De rol van de pedagogisch medewerkers is hier niet alleen een pedagogische, maar omvat deels ook functies van een sociaal werker. Zij ondersteunen sociaal kwetsbare kinderen én ouders. Vaak zijn zij ook een vraagbaak voor ouders die bijvoorbeeld moeite hebben met het invullen van formulieren, het lezen van brieven of het gebruik maken van passende hulp. Pm'ers in deze wijken vervullen in feite een brede ondersteuningsfunctie voor sociaal kwetsbare gezinnen.

Om dit te kunnen (blijven) doen hebben zij meer kennis van en vaardigheden nodig: over de omgang met de specifieke doelgroep waarmee zij werken, gesprekstechnieken, kennis van de sociale kaart en hoe deze te gebruiken, goede samenwerkingsrelaties met instanties, begrip en waardering, extra handen op de groep, goed inzicht in wat er speelt in de wijk en een duidelijke functieomschrijving die aansluit bij het werken met sociaal kwetsbare gezinnen.

Meer weten?

Heeft u vragen of opmerkingen n.a.v. dit onderzoek? Neem contact op via info@sociaalwerk.nl